

Programplan

2016–2020

Program
Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger – SAMKUL

Programplan 2016 – 2020

**Samfunnsutviklingens kulturelle
forutsetninger – SAMKUL**

© Norges forskningsråd 2016

Norges forskningsråd

Postboks 564

1327 Lysaker

Telefon: 22 03 70 00

Telefaks: 22 03 70 01

post@forskningsradet.no

www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:

www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Design omslag: Design et cetera AS

Foto omslagsside: Shutterstock

Oslo, januar 2016

ISBN 978-82-12-03471-6 (pdf)

Innhold

1. Sammendrag	4
2. Bakgrunn	5
2.1 Strategiske perspektiver	5
2.2 Faglige perspektiver	7
3. Hovedmål	9
3.1 Programmets målsettinger	9
4. Prioritering av forskningsområder og -oppgaver	10
4.1 SAMKUL-perspektivet	10
4.2 Prioriterte tematiske områder	10
4.2.1 Menneske og natur	11
4.2.2 Teknologi og materielle omgivelser	12
4.2.3 Kunnskap, velferd og økonomi	13
4.3. Strategiske prioriteringer	14
5. Internasjonalt samarbeid	16
5.1. Virkemidler og tiltak	16
6. Kommunikasjon og formidling	17
6.1 Generell informasjon og kommunikasjon om programmet	17
6.2. Vitenskapelig formidling	18
6.3 Formidling til interessenter og beslutningstakere	18
6.4 Allmennrettet formidling	18
6.5 Midler til formidling og kommunikasjon i SAMKUL-prosjektene	18
7. Forholdet til andre virkemidler i Forskningsrådet	19
8. Budsjett	21
9. Evaluering og oppsummering	23
10. Styring og organisering	24

1. Sammendrag

Forskningsprogrammet *Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger* – SAMKUL (2011 – 2020) skal supplere og utfordre eksisterende kunnskapsregimer, og bidra med nye perspektiver og ny kunnskap på særlig samfunnsrelevante områder.

Samfunnsutviklingen preges av globale endringsprosesser, for eksempel når det gjelder teknologi, demografi, kultur og miljø. For å gjøre samfunnet bedre i stand til å møte de store samfunnsutfordringene og mulighetene som følger av dette, er det behov for et *utvidet* kunnskapsgrunnlag: En bred forståelse av også de *kulturelle forutsetningene* for samfunnsutviklingen. Dette vil gi ny innsikt og supplere de økonomiske, teknologiske og naturvitenskapelige kunnskapsbasene som i dag regnes som gyldige grunnlag for samfunnsmessige veivalg. I dette ligger en av de viktige forskningspolitiske oppgavene for programmet: Å bidra til at humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning blir bedre integrert i forskning om samfunnsutfordringer.

SAMKUL vil i perioden 2016 til 2020 prioritere forskning som studerer historiske, etiske, normative, språklige, kommunikative, religiøse og estetiske dimensjoner ved dagens samfunn og forutsetninger for samfunnsutviklingen, særlig på områder knyttet til menneske og natur, teknologi og materielle omgivelser, og kunnskap, velferd og økonomi. Dette er områder der spesielt humanistiske forskere – i nye konstellasjoner – kan utvide vår forståelse av samfunnsutviklingen, og dermed også grunnlaget for å handle i verden.

Det er ofte behov for at de komplekse samfunnsutfordringene analyseres gjennom tverr- og flerfaglig samarbeid mellom humanister og samfunnsvitere og forskere fra andre fagområder. Det er også et mål å styrke kommunikasjon og formidling på tvers av faggrenser og sektorer.

SAMKULs reviderte programplan for fase II, 2016-2020, viderefører forskningen på de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen. Programmet vil bidra til at humaniora og samfunnsvitenskap i større grad gjør seg gjeldende på nasjonalt prioriterte forskningsområder. Sammenliknet med programplanen for perioden 2011-2015 er planen bearbeidet når det gjelder målsettinger og teoretiske perspektiver, og de tematisk prioriterte områdene er noe endret og annerledes beskrevet.

2. Bakgrunn

2.1 Strategiske perspektiver

Dagens samfunnsutvikling preges av omfattende og globale endringsprosesser. For å gjøre samfunnet bedre i stand til å møte de store samfunnsutfordringene og mulighetene som følger av dette, er det behov for et *utvidet* kunnskapsgrunnlag, også om de *kulturelle forutsetningene* for samfunnsutviklingen. Kunnskap om de kulturelle forutsetningene gir redskaper til å handle på viktige samfunnsområder og forskningsfelt. Kunnskap er med andre ord *selv* en sentral drivkraft i og forutsetning for samfunnsutviklingen. Samtidig utvikles kunnskap i interaksjon med kulturelle, sosiale, materielle, politiske og økonomiske forhold.

Ulike fag- og kunnskapsregimer stiller ulike typer spørsmål til, og gir ulike svar på, store samfunnsutfordringer innenfor områder som natur, miljø og klima, mat, energi, nye teknologier, migrasjon, terror, krig og konflikt, sosial ulikhet, demokratiutvikling, likestilling og mangfold, velferd og helse. Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning utfyller andre fagområders kunnskap og praksis blant annet gjennom bidrag til samfunnets og menneskenes selvforståelse. Et utgangspunkt for SAMKUL er at det særlig innenfor humaniora er et potensial for kunnskap som kan utvide forståelsen av samfunn og samfunnsutvikling. Analyse og forståelse av de komplekse samfunnsutfordringene må samtidig møtes med tverr- og flerfaglig forsknings samarbeid over fakultetsgrensene – der dette er relevant og nødvendig for å danne ny kunnskap. Ambisjonen til SAMKUL er å frambringe kunnskap som kan supplere og utfordre eksisterende kunnskapsregimer, og bidra med nye perspektiver og innsikter på viktige samfunnsområder.

Overordnede mål

Programmet vil i utgangspunktet kunne bidra til å nå flere av Forskningsrådets mål slik som disse framkommer i den nye hovedstrategien, [Forskning for innovasjon og bærekraft](#) fra 2015, men det er særlig til mål 1 og 2 hvor SAMKUL vil levere viktige bidrag:

- Styrke satsingen på grensesprengende forskning og nyskaping
- Styrke forskning som bidrar til bærekraftige løsninger i samfunn og næringsliv

Høy kvalitet og samfunnsrelevant forskning er også sentrale mål i Regjeringens forskningsmelding og Langtidsplan. SAMKULs prioriterte forskningsområder grenser også opp mot flere av de nasjonale satsingsområdene for norsk forskning.

Internasjonal forskningskontekst

De store samfunnsutfordringene gir ulike nasjonale og lokale utslag. Lokalt uttrykte samfunnsutfordringer og -endringer kan tilhøre prosesser av ofte langt større omfang. Likeledes er kultur ikke noe som føyer seg etter nasjonalstatens grenser. Internasjonale og transnasjonale og komparative perspektiver er ofte nødvendige for å forstå samfunnsutfordringene. Et SAMKUL-prosjekt vil derfor kunne studere kulturelle forutsetninger for samfunnsutviklingen i andre kontekster enn de nasjonale.

Forskningsrådets satsing på forskning om samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger har paralleller på internasjonalt nivå. I EUs rammeprogram Horisont 2020 skal humaniora og samfunnsvitenskap være gjennomgående i alle satsingene rettet mot samfunnsutfordringer, ikke bare de som i utgangspunktet ligger nærmest fagområdenes tradisjonelle forskningsfelt. Også i de nordiske landene ser man en utvikling av humanvitenskapen som en aktør som samarbeider med andre fagtradisjoner. Blant annet gjelder dette en voksende diskusjon om dyptgående samfunnsendringer, og hvordan kunnskapsutvikling innenfor det som kalles "integrativ humaniora" kan bidra til endringer av sosiale institusjoner og til et mer velfungerende samfunn.

Slike internasjonale initiativer har det til felles med SAMKUL at de er vokst fram av en erkjennelse av at utvidet kunnskap om de kulturelle dimensjonene er nødvendig for å møte komplekse samfunnsutfordringer.

Interessenter og brukere

Mange av SAMKULs problemstillinger krever en fler- og tverrfaglig tilnærming, og programmet vil invitere til prosjekter hvor humanister samarbeider med samfunnsvitere, jurister, naturvitere, teknologer og medisinere og andre på tvers av tradisjonelle fag- og fakultetsgrenser.

SAMKUL handler om grunnleggende kunnskapsutvikling på viktige områder for samfunn og samfunnsutvikling. Den kunnskapen som vinnes i programmet vil være relevant og anvendbar for politikkutvikling og forvaltning, nærings- og arbeidsliv, for interesseorganisasjoner og sivilsamfunn, skole og utdanning, media, forskningspolitikk og allmennheten. Langsiktig kompetanseoppbygging om samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger gjelder ikke kun én samfunnssektor eller ett politikkområde, og kan derfor være like aktuelt for Nærings- og handelsdepartementets brede sektoransvar som for Kultur-, Forsvars- eller Fiskeridepartementet. SAMKULs brede relevans gir store muligheter, samtidig som det er en utfordring ved at det ikke er noe departement eller samfunnssektor som har ansvar for, eller har eierskap til, SAMKUL-forskningen som sådan. Dette gjør en aktiv og målrettet kommunikasjon av forskningen, og dens perspektiver og resultater, til en svært viktig oppgave i denne programperioden. Programmets gjennomslag vil avhenge av at ulike myndigheter ser nødvendigheten av SAMKUL-relatert kunnskap for sine områder, og at forskningen når ut og blir debattert i offentligheten.

Bakgrunn og forhistorie

SAMKUL ble lansert i Forskningsrådets hovedstrategi 2009-12, og da som et kommende hovedinnsatsområde for norsk forskning, begrunnet i nettopp behovet for å utfylle de mer instrumentelt orienterte innsatsområdene med humanistisk og samfunnsvitenskapelig kunnskap. Midtveiseevalueringen av Forskningsrådets Store programmer i 2009 dokumenterte et "underforbruk" av samfunnsvitenskapelig og – særlig – humanistisk forskning. Nyere porteføljestudier viser at dette gjelder også i dag, og det lille gjennomslaget for humaniora spesielt, er tilfellet også i mange andre tematiske forskningsprogrammer. En annen viktig bakgrunn for SAMKUL var [Humaniorastrategien](#) fra 2008, som blant annet pekte på en humanistisk kunnskapsbase som en viktig beredskap i møte med store samfunnsendringer.

SAMKUL som innsatsområde har som sådan ikke blitt realisert. I 2014 finansierte imidlertid Forskningsrådet forskning merket som "kultur" med 215 mill. kr, mot 160-170 mill. kr i årene før. Samtidig omfatter beløpet forskning som tematisk og på annen måte er langt bredere enn SAMKUL,

og understreker behovet for en målrettet satsning på forskning om de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen og en generell styrking av slike perspektiver i annen tematisk forskning.

Et hovedresultat av Forskningsrådets strategi på dette punktet var realiseringen av SAMKUL-programmet, som etter et lengre forarbeid startet opp høsten 2011. Programmet var dels en videreføring av Forskningsrådets programmer på kulturforskning, og dels et nytt program, med sin klare dagsorden om å styrke humaniora og samfunnsforskning på sentrale samfunnsområder.¹ Høsten 2011 ble programstyret oppnevnt, med hovedoppgave å realisere den programplanen som et programplanutvalg hadde utarbeidet tidligere samme år. I tillegg til de forskningsstrategiske oppgavene og inviterte programplanen til forskning på samspillet mellom menneske og omgivelser – sju i tallet: Naturlige, flerkulturelle, religiøse, språklige, mediale, økonomiske og teknologiske omgivelser.

Fram til høsten 2015 har programmet hatt fire utlysninger og mottatt 237 søknader om forskningsmidler og 94 søknader om nettverksmidler, hvorav henholdsvis 23 og 36 er innvilget. 24 forskningsprosjekter og 13 forskernettverk er pr. november 2015 i virksomhet.

2.2 Faglige perspektiver

Det avgående programstyret for perioden 2011-2015 ga i sin midtveisrapport² en grundig gjennomgang av SAMKULs aktiviteter og prosjektportefølje pr. august 2015. Den viser blant annet at humanistiske forskningsmiljøer i stor grad har respondert positivt på SAMKULs utfordring, og at humaniora er klart dominerende i forskningsprosjektene og nettverkene som er finansiert. Problemstillinger – og samfunnsutfordringer – knyttet til religion og mangfold er temaer i flest prosjekter. Divisjonsstyret for vitenskap sluttet seg i september 2015 til det avgående programstyrets vurderinger og anbefalinger for programperioden 2016-2020, blant annet en prioritering av problemstillinger knyttet til natur, teknologi og økonomi. Dette har i mindre grad vært tema for forskningen hittil i SAMKUL, og en styrking av slike forskningsfelt begrunnes ytterligere i at det er store samfunnsutfordringer på disse områdene. De knytter dessuten an til de nasjonale prioriteringene og humanister og samfunnsvitere bør kunne ha mye å bidra med på disse områdene. Planutvalget har hatt dette som bakteppe for arbeidet med den foreliggende programplanen.

Mange norske forskningsmiljøer bør kunne hevde seg på SAMKUL-feltet, både på universitetene, høyskolene og i instituttsektoren. Søkningen til SAMKUL i forrige periode viser at det er god kapasitet i miljøene, i tillegg til at kvaliteten på innvilgede søknader er høy: Kun ti prosent av alle søknader om forskningsmidler ble innvilget, og selv blant de som de internasjonale ekspertpanelene ga topp faglig vurdering (karakterene 6 og 7), ble ikke mer enn fire av ti gitt støtte. Programstyret vil framheve at det er viktig at norske forskningsmiljøer bidrar til kunnskap om de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen, også i en internasjonal kontekst. SAMKUL-forskning bør kunne danne basis for prosjektsamarbeid med internasjonale forskere, blant annet innenfor EUs rammeprogram, hvor det synes å være en økende aksept for en nødvendig styrking av humaniora og samfunnsvitenskap i forskningen om sentrale samfunnsutfordringer.

¹ For en grundig framstilling av SAMKUL-programmets bakgrunn og forløpere, samt analyse av innsatsområdets korte historie, se Vidar Enebakks *Fra beredskap til redskap. Et kritisk blikk på SAMKUL*, fra 2015. Publikasjonen kan lastes ned fra SAMKULs hjemmesider www.forskningsradet.no/samkul.

² *Programstyrets midtveisrapport 2011- august 2015* (2015), lastes ned fra www.forskningsradet.no/samkul.

Blant annet derfor vil programstyret også i kommende periode legge stor vekt på internasjonalt forskningssamarbeid. SAMKUL-prosjekter skal være internasjonalt orienterte og ha deltakere og nettverk fra utenlandske forskningsmiljøer. Programmets ordninger for å finansiere internasjonalt samarbeid og internasjonal prosjektdeltakelse vil bli videreført.

I hovedsak vil SAMKUL-programmet bruke mest midler på å finansiere forskerprosjekter. I disse vil rekruttering, både av doktorgrads- og postdoktorstipendiater, være viktige elementer, uten at rekruttering er en primæroppgave. Programstyret ser ingen vesentlige utfordringer knyttet til kjønnsbalanse eller forskningsetikk, ei heller når det gjelder miljø eller samfunnsansvar. Dette er dels temaer i forskningen selv og programstyret vil i prosjektutvelgelsen framover påse at kjønnsbalansen blant prosjektlederne fortsatt er god og at kjønnsperspektivet i programmets forskning blir godt ivaretatt. Prosjektene i SAMKUL må også holde høy etisk standard og være bevisst på miljøkonsekvenser der dette er relevant.

3. Hovedmål

SAMKUL skal finansiere forskning om de kulturelle forutsetningene for dagens samfunn og samfunnsutvikling. Forskningen skal styrke og utvide kunnskapsgrunnlaget for å gjøre samfunnet bedre rustet til å møte store utfordringer.

3.1 Programmets målsettinger

SAMKUL-programmet skal bidra til å forklare og forstå samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger gjennom å analysere deres historiske, språklige, kommunikative, religiøse, etiske, normative og estetiske dimensjoner. Forskningen i SAMKUL vil i perioden 2016 til 2020 i hovedsak rettes inn mot å belyse samfunnsutfordringer på følgende områder:

- Menneske og natur
- Teknologi og materielle omgivelser
- Kunnskap, velferd og økonomi

Programmets målsettinger vil bli operasjonalisert ved å

- finansiere og utvikle grunnleggende forskning av høy kvalitet innenfor programmets prioriterte områder
- å bidra til at særlig humanistiske forskere tar i bruk sine forskningsperspektiver utenfor fagenes tradisjonelle gjenstandsområder
- støtte forskning som er internasjonalt orientert og som har utstrakt internasjonalt forskningssamarbeid
- støtte solide fagmiljøer ved å tildele forskningsmidler til godt integrerte forskningsprosjekter med klart definert forskningsledelse, har fornyende teoretiske og metodiske perspektiver og som gjerne er fler- og tverrfaglige
- styrke humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver i nasjonalt prioriterte innsatsområder for forskning
- stimulere til langsiktig kunnskapsoppbygging for samfunnsmessige veivalg
- styrke kommunikasjonen med og mellom forskere fra ulike fagområder, brukere og interessenter, herunder politiske myndigheter og forvaltningen, interesseorganisasjoner, arbeids- og næringsliv, medier og sivilsamfunnet
- bidra til nyskapende tenkning om den humanistiske kunnskapens former, forskningens institusjonalisering og organisering

4. Prioritering av forskningsområder og - oppgaver

4.1 SAMKUL-perspektivet

Kultur som forutsetning

SAMKUL-programmet skal bidra til forskning om viktige samfunnsutfordringer gjennom analyser av deres kulturelle forutsetninger. Kultur kan utforskes fra ulike utgangspunkt. SAMKULs utgangspunkt er at samfunnsutviklingen i stor grad preges av kulturelle forutsetninger, hvor kultur er forstått som *den horisonten ulike individer og grupper tenker, kommuniserer og agerer innenfor*. Dette omfatter menneskers språk, praksis- og uttrykksformer, normer, verdier, ideer og adferd og gir på denne måten rammer og åpner muligheter for hva som kan tenkes og hvordan man kan handle i verden. Kultur kan slik fungere som *forutsetning* for samfunn og samfunnsutvikling. Samtidig gjenskapes og endres kulturen gjennom den samfunnsutviklingen den er med på å legge premisser for.

SAMKULs overordnede forskningsperspektiv er at kultur analyseres som tankesett, kommunikasjonsmønstre og praksiser som fungerer som forutsetninger for samfunnsutviklingen. Studiet av de kulturelle forutsetningene vil kreve analyser av hvordan kultur skapes gjennom forskjellige praksiser – individuelle, sosiale og kroppslige – samtidig som disse formes gjennom prosesser av internalisering, eksternalisering og materialisering. Både de materielle og ikke-materielle delene av kulturen er viktige for studiet av forutsetninger for samfunnsutviklingen.

Analyser av kulturelle forutsetninger vil kunne vektlegge nåtid, så vel som fortid og framtid, noe som peker mot at man kan snakke om *flere* samfunnsutviklinger. I samfunn preget av raske og gjennomgripende endringer, vil mange kultur- og samfunnsforhold preges av treghet og kontinuitet. Samfunnsutviklingen er ikke en lineær, ensartet prosess som er lik overalt og som går i et jevnt tempo. Ikke minst kan ulike retninger, temporaliteter og utviklingsprosesser variere mellom sektorer og institusjonelle felt eller mellom kulturelle og geografiske kontekster. Også makt og interesser, institusjoner, økonomiske strukturer, kjønn og etnisitet, er sentrale elementer i, og bidrar til å forme, de kulturelle forutsetningene – og må trekkes inn i analysene av dem. Individer, grupper og kollektiver virker på og påvirkes av hvilke relasjoner, strukturer og omgivelser de befinner seg i. Dette samspillet skal SAMKUL utvide forståelsen av gjennom å prioritere forskning om de brede samfunnsområdene Menneske og natur, Teknologi og materielle omgivelser og Kunnskap, velferd og økonomi.

4.2 Prioriterte tematiske områder

SAMKUL er et utfordringsdrevet forskningsprogram, som vil stimulere til forskning som gjør oss bedre i stand til å forklare og forstå de kulturelle forutsetningene knyttet til utfordringer vi som individer og som samfunn står overfor. Sentrale samfunnsutfordringer i dag handler blant annet om våre forhold til naturen, til teknologiens rolle og til utviklingen i kunnskaps- og velferdssamfunnet og økonomien. Disse temaområdene representerer forskningsfelt som dels grenser opp mot, eller er del av, de nasjonalt prioriterte forskningsområdene. En styrket SAMKUL-forskning, hvor særlig humanistiske forskere tar i bruk sine forskningsperspektiver utenfor fagenes tradisjonelle gjenstandsområder, kan bidra til at denne forskningen blir relevant for den generelle

kunnskapsbasen og for samfunnsmessige, verdimesseige og politiske veivalg når det gjelder viktige samfunnsutfordringer.

Tverrgående dimensjoner

Menneske og natur, Teknologi og materielle omgivelser og Kunnskap, velferd og økonomi er alle sentrale områder for samfunnsutviklingen, som det er knyttet store samfunnsutfordringer til. SAMKUL skal bidra til å forklare og forstå de kulturelle forutsetninger for utviklingen og utfordringene gjennom å analysere deres historiske, språklige, kommunikative, religiøse, etiske, normative og estetiske dimensjoner. Alle de tverrgående dimensjonene kan danne grunnlag for SAMKUL-prosjekter, uansett tematisk orientering. SAMKUL prosjektene bør følgelig inkorporere en eller flere av dem. Den konkrete utformingen vil nødvendigvis måtte variere med de enkelte prosjektenes temaer, problemstillinger og design.

Forholdet mellom programmets tre temaområder og de tverrgående dimensjonene kan illustreres slik:

4.2.1 Menneske og natur

Betingelsene for menneskelivet henger nært sammen med vårt forhold til natur, både landskapet og naturen rundt oss og vår egen natur. Forholdet vårt til natur er en historie om begrensninger og overskridelser, om hvordan endringer i natur – både de menneskeskapte og de som er utenfor vår kontroll – endrer betingelsene for hva det er å være menneske.

Vi står i dag overfor mange utfordringer knyttet til endringer i våre naturlige rammebetingelser. Det gjelder for eksempel risikoer forbundet med de globale og lokale konsekvensene av menneskeskapte klimaendringer, ikke bærekraftig utnyttelse av biologiske og fysiske ressurser og redusert

naturmangfold. Andre utfordringer er knyttet til befolkningsvekst, fattigdom og ressursfordeling, urbanisering og endringer i natur og landskap. De store fremskrittene i medisin reiser nye etiske, verdimeslige, juridiske og politiske spørsmål, skaper nye perspektiver på menneskenaturen, og endrer vårt forhold til helse, kropp og aldring.

For å forstå de kulturelle forutsetningene for endringene i vårt forhold til natur i bred forstand er det behov for forskning om den kulturelle betydningen av langsiktige menneskeskapte endringer kloden gjennomgår, de historiske betingelsene for veivalg knyttet til utnyttelse av naturen, og om de moralske spørsmålene ulike veivalg reiser. Dette gjelder blant annet det "det grønne skiftet". Det trengs også mer forskning om de kulturelle forutsetningene for vår håndtering av psykisk og fysisk sykdom, våre oppfatninger av helse og kropp, og våre vurderinger av livskvalitet, verdighet og død. De kulturelle forutsetningene for vårt forhold til både den menneskelige og ikke-menneskelige natur kommer til syne gjennom religiøse forestillinger og praksiser, og de manifesterer seg i språk og kommunikasjon og andre estetiske uttrykksformer. Hvordan naturen behandles i litteratur, medier, film, kunst, musikk, vitenskap og filosofi gir unike innganger til innsikt i ulike sider ved menneskelige opplevelser, følelser og tanker om natur. Det finnes tradisjoner for forskning om mange av disse spørsmålene, blant annet innenfor forskningsfeltene medisinsk humaniora og miljøets humaniora, og SAMKUL kan være med på å videreutvikle disse.

4.2.2 Teknologi og materielle omgivelser

Vi lever i en tid hvor vi i stor grad erfarer verden gjennom teknologi, hvor teknologien strukturerer våre liv, og løsninger på problemer i søkes i teknologi. Den teknologiske utviklingen har skapt store fremskritt og forbedringer i samfunnet, men også nye utfordringer ved å gi både muligheter, rammer og begrensninger for menneskelig atferd. Det er behov for mer forskning om teknologiens samfunnsrolle knyttet til spørsmål som overvåking og kontroll, avmakt og fremmedgjøring. Ikke minst er dette aktuelt i forbindelse med et økt fokus på samfunnssikkerhet. Teknologisk utvikling skaper endringer i våre materielle omgivelser, som igjen er viktige elementer i de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen.

Det er mange utfordringer knyttet til håndtering av resultatene av den teknologiske utviklingen fram til i dag, og til valg i framtidig teknologiutvikling, som involverer verdier og normer, makt og avmakt. Utfordringer reises i forbindelse med utviklingen innenfor teknologier som genteknologi, informasjons- og medieteknologi, moderne eksperimentell biomedisin og nanoteknologi, for eksempel når det gjelder ansvarlig og samfunnsmessig robust forskning og innovasjon. Bruk av teknologi i omsorgssektoren reiser nye spørsmål om teknologiens plass i menneskelige relasjoner, og store deler av arbeidslivet er under kontinuerlig endring som en følge av tiltakende automatisering med bakgrunn i en omsegripende digitalisering. I den omfattende urbaniseringen vi er vitne til, er bygg- og samferdselsteknologier helt sentrale, og nye spørsmål kan stilles til betingelsene for rettferdige og sosialt inkluderende byer og bomiljø. Ny medieteknologi setter premisser for utviklingen av offentligheten, demokratisk deltakelse og inkludering, for hverdagsliv, samhandling, og sosiale relasjoner. Teknologisk utvikling gir også muligheter for nye metoder i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning, eksemplifisert gjennom digital humaniora.

Utfordringene i den teknologiske utviklingen krever forskning som kan gi bedre forståelse både av den kulturelle betydningen av teknologiens roller og de kulturelle forutsetningene for utviklingen på området. Det innebærer studier av de historiske, religiøse, normative, etiske, språklige, estetiske og kommunikative dimensjonene ved den teknologiske utviklingen. Teknologiens estetiske dimensjon,

og hvordan teknologi er tematisert i kunst, litteratur og arkitektur, kan dessuten belyse teknologiens kulturelle betydninger.

4.2.3 Kunnskap, velferd og økonomi

Det er viktig med en bedre forståelse av de kulturelle forutsetningene for utviklingen av kunnskapssamfunnet, for skolens rolle og for forholdet mellom danning og utdanning. Nye medieplattformer og digital teknologi skaper endrede betingelser og muligheter for både produksjon, lagring og sirkulasjon av kunnskap. Det åpner for nye kulturelle "arkiv" og alternative kulturelle kanoner. Endrede styringsregimer, blant annet knyttet til målstyring, bunnlinjefokus og rapportering, preger også forskningen og utdanningen, samt verdsettinger og oppfatninger av forskningens og utdanningens rolle i samfunnet. Kunnskap og kunnskapsinstitusjoner står videre sentralt i velferdssamfunnets utvikling og i en nytenkning av grunnlaget for økonomi og næringsliv. Kritiske studier av kunnskapsregimer og - hegemonier på ulike fag og samfunnsområder er også sentrale forskningsområder for SAMKUL.

De økonomiske aspektene ved samfunnsutviklingen handler om endringer i produksjon, distribusjon og forbruk av varer og tjenester og om former for økonomisk verdsetting. I kjølvannet av kriser i internasjonal økonomi de siste tiårene, har økonomer og kulturforskere pekt på behovene for en bedre forståelse av de kulturelle forutsetningene for den økonomiske utviklingen. Det handler blant annet om rollen til tillit i markedene, de kulturelle forutsetningene for korrupsjon og annen samfunnsskadelig økonomisk atferd, betydningen av rettferdighetshensyn i økonomiske beslutninger, hvordan folk forstår økonomiske sammenhenger, og rollen til myter og fortellinger om verdiskaping og rikdom.

Velferdssamfunnets – og velferdsstatens – sosiale og økonomiske bærekraft er til stadig diskusjon, blant annet i lys av immigrasjon og en økende andel eldre i befolkningen – og ikke minst en begynnende slutt på oljealderen. Den nordiske modellen utfordres av endringer i arbeids- og næringsliv, inkludering og ekskludering, fattigdom og økte forskjeller. Samfunnet blir stadig mer mangfoldig, både med hensyn til verdier, religion, samhandlingsformer, offentligheter, økonomiske ressurser og demografi. Det er viktig å forstå konsekvensene av mangfoldet for sosial tilhørighet og deltakelse, oppslutning om velferdssamfunnets ordninger og tilliten til samfunnets institusjoner. Det er dessuten behov for mer kunnskap om den kulturelle betydningen av samfunnsmessig sikkerhet og risiko, og forutsetninger for radikaliserings og ekstremisme. De kulturelle forutsetningene for politikk, stat og demokrati kan og bør settes under lupen, eksempelvis hvordan religion, etikk, normer, medier og kommunikasjonsformer virker inn på forståelsene av demokrati, politikk og samfunn.

Forholdene i det norske samfunnet er nært knyttet til utviklingen i Europa og andre deler av verden, og en global kontekst er relevant å trekke inn også i studiet av de kulturelle forutsetningene for velferdssamfunnets utfordringer. Det gjelder ikke minst de kulturelle forutsetningene for hvordan vi som samfunn forholdet oss til mottak av mennesker på flukt, og forståelsen av vårt globale ansvar i en verden preget av nød, krig og konflikt.

Overlappende områder

De tre hovedområdene er ikke gjensidig utelukkende, men kan og bør sees i sammenheng hvor dette gir mening for det aktuelle fenomenet som skal studeres. Et nærliggende eksempel er forskning på helse og velferd hvor nye teknologiske løsninger nærmest presenteres daglig, enten det gjelder ulike former for avansert medisinsk behandling eller teknologi og apparatur til bruk i eldreomsorg.

Programstyret vil peke på at det er relevant å trekke inn kjønnsperspektiver i studier innenfor alle de tre temaområdene.

Fler- og tverrfaglighet

En viktig dimensjon i SAMKUL-forskningen vil være fler- og tverrfaglighet. Innenfor SAMKULs prioriterte forskningsområder vil det i mange tilfeller være fruktbart med fler- og tverrfaglig forskning, samt et mangfold av teoretiske og metodiske perspektiver. Samtidig er dette ikke et krav til alle forskningsprosjekter: Tverrfaglighet kreves i den grad det er relevant for problemstillingen og det empiriske feltet som undersøkes og fremmer forskningens kvalitet og relevans. I tillegg vil programstyret peke på globalisering og internasjonalisering – både som et perspektiv og i form av gode koblinger til internasjonal forskning og internasjonale miljøer på det aktuelle feltet.

Forholdet til tidligere programplan

I den tidligere programplanen var det sju tematisk prioriterte områder – beskrevet som omgivelser – som man skulle studere menneskers samspill med. Det er verdt å understreke at de nye hovedområdene ovenfor ikke betyr at forskning på for eksempel mangfold eller medier ikke lenger kan støttes av SAMKUL-programmet. Mange utfordringer, problemstillinger og elementer fra de tidligere temaområdene kan anvendes i forskning om natur, teknologi og velferd og økonomi, eller vil være viktige dimensjoner for programmets innsats på disse områdene – for i den tematiske prioriteringen ligger en klar føring om at SAMKUL-prosjekter i perioden 2016 til 2020 må belyse utfordringer på ett eller flere av disse områdene.

4.3. Strategiske prioriteringer

Strategisk organ

Programstyret vil være Forskningsrådet strategiske og utøvende organ på det forskningsområdet som SAMKUL-programmet dekker. I arbeidet med å sette programplanen ut i livet, må programstyret foreta valg og avveininger ut fra de begrensninger og muligheter som blant annet programmets samlede ressurser gir.

Grunnleggende forskning – og samfunnsrelevans

SAMKUL-programmet skal utvikle grunnleggende kunnskap av høy kvalitet gjennom å utforske de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen. SAMKUL skal være samfunnsrelevant i den forstand at de forståelsene, fortolkningene og forklaringene som framskaffes vil være fruktbare og nyttige for samfunns- og politikktutvikling, så vel som for det offentlige ordskiftet om ulike veivalg. SAMKUL ønsker med andre ord at humanister og andre, med basis i sin kompetanse og med fagområdenes perspektiver, begreper og modeller, bidrar til en utvidet kunnskapsbase som vil styrke samfunnets evne til å håndtere dagens og morgendagens store samfunnsutfordringer.

SAMKUL ser ikke noe tydelig skille mellom grunnleggende forskning og anvendt eller handlingsrettet forskning. Det er ingen motsetning mellom SAMKULs langsiktige innretning og prioritering av forskning av høy kvalitet på den ene siden, og målene om å være relevant og nyttig for beslutningstakere, politikktutviklere, andre interessenter og offentlig debatt. Dette forstås som komplementært og noe som understøtter høy kvalitet i forskningen.

Anvende humaniora

Programmets innretning vil bety gode muligheter for særlig å styrke og utvikle humanistisk forskning, i tillegg til samfunnsvitenskap. SAMKULs profil og tematiske rammer innebærer at forskningsmiljøene må spørre seg hvordan deres kompetanse kan rettes inn mot å belyse de samfunnsutfordringer som SAMKUL ønsker ny viten om. I tillegg vil SAMKUL-programmet bidra til det arbeidet som er i gang internasjonalt og i Forskningsrådet når det gjelder en sterkere integrering av humaniora og samfunnsvitenskap i forskning på nasjonalt prioriterte områder, hvor fag og fagområder som naturvitenskap, medisin, teknologi og økonomi nærmest har vært enerådende.

Forskning – og møteplasser

Programmets midler vil i hovedsak bidra til ny forskning innenfor programmets prioriterte områder, slik disse er beskrevet ovenfor. Det vil bli utlyst midler til forskerstyrte prosjekter, i hovedsak forskerprosjekter. De enkelte utlysningene kan ha ulike prioriteringer når det gjelder tematisk spissing, rekruttering, eventuell brukermedvirkning og liknende.

Utforskningen av de kulturelle forutsetningene for samfunnsutviklingen kan gi et behov for å utvikle nye former for kunnskapsproduksjon. I SAMKULs ambisjoner ligger også å arbeide for å skape nye samarbeidskonstellasjoner og arbeidsformer i forskningen. Dette kan styrke forskningens rolle som kunnskapsleverandør til dagens og morgendagens samfunn.

Mange av de områdene som SAMKUL ønsker å belyse krever både et samarbeid på tvers av gamle fakultetsgrenser og at de primære forskermålgroppene innenfor humaniora og samfunnsvitenskap egner seg til nye problemstillinger og spørsmål. Programmet vil derfor på ulike måter stimulere til møteplasser, nettverk og andre samarbeidsarenaer. Gitt SAMKULs mål om samfunnsrelevans og ønsket om å bidra til forskningsbasert politikkutvikling, vil programmet også legge til rette for kommunikasjon og formidling med aktører utenfor forskningssystemet, både i egen regi og i regi av forskningsmiljøer og andre. Programmet vil med andre ord ta i bruk en bred vifte av virkemidler og støtteformer.

På bakgrunn av målsettinger og prioriterte forskningsområder, vil programstyret legge disse strategiske prioriteringene til grunn for programmets virksomhet:

- Programmet vil prioritere prosjekter av høy faglig kvalitet som kan bidra til å utvikle og styrke gode forskningsmiljøer, og gjennom dette bygge brede og kompetente kunnskapsbaser på SAMKUL-feltet. En søknadsbehandling basert på internasjonale fagfellers vurdering av vitenskapelig kvalitet og programstyrets vurdering av relevans og helhetlige behandling skal sikre høy standard på forskningen.
- Programmet vil oppfordre til prosjekter som ser forskningsområder på tvers og i sammenheng og hvor flere forskningsinstitusjoner samarbeider. Tverr- og flerfaglige studier vil kunne belyse temaer og problemstillinger på nye måter.
- Programmet vil tilstrebe en jevn kjønnsbalanse når det gjelder prosjektledere og deltakere i de prosjektene som finansieres og at kjønnsperspektivet i forskningen blir godt ivaretatt.
- Innenfor programplanens områder og målsettinger for øvrig vil programstyret kunne angi mer spesifikke prioriteringer i de konkrete utlysningene av forskningsmidler.

5. Internasjonalt samarbeid

Internasjonalt forskningssamarbeid er sentralt for å øke kvaliteten i norsk forskning og for å sikre at Norge har tilgang til – og bidrar til – internasjonal kunnskapsproduksjon. Internasjonalt samarbeid skal også bidra til å møte globale utfordringer. Store samfunnsutfordringer krever et internasjonalt perspektiv, og SAMKUL vil derfor på et generelt grunnlag oppfordre til bruk også av empiri fra andre land, samt komparativ forskning der dette er fruktbart for analysene.

Både i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont 2020, og andre internasjonale samarbeidstiltak som Joint Programme Initiatives (JPI) og ERA-NET, har satsingsområder som er relevante for SAMKUL-forskning, og programmet ønsker å stimulere SAMKUL-prosjekter til å delta på disse arenaene.

SAMKUL vil oppmuntre forskerne til samarbeid med forskere og forskningsmiljøer utenfor Norden og Europa, og spesielt til at de orienterer seg mot Forskningsrådets prioriterte samarbeidsland utenfor EU/EØS, de såkalte BRIKS-landene³, samt Japan, USA og Canada.

5.1. Virkemidler og tiltak

For å styrke det internasjonale samarbeidet i SAMKUL-forskningen, vil programmet stille krav til de finansierte prosjektene om at

- de skal ha utarbeidet konkrete planer for internasjonalt samarbeid
- de skal ha internasjonale samarbeidspartnere og delta i internasjonale nettverk
- doktorgrads- og postdoktorstipendiater bør gjennomføre et opphold ved en utenlandsk forskningsinstitusjon i prosjektperioden, gjerne også seniorforskerne

SAMKUL vil legge til rette for internasjonalt samarbeid i de forskningsprosjektene som støttes av programmet gjennom å finansiere og/eller legge til rette for:

- utenlandsstipend for stipendiater og forskere
- gjesteforskerstipend for utenlandske forskere for opphold i Norge
- deltakelse i internasjonale forskernettverk
- deltakelse i felles internasjonale prosjekter
- gjennomføring av internasjonale seminarer og konferanser i Norge
- forprosjekter/forberedelse av søknader til Horisont 2020 og andre internasjonale utlysninger som ikke dekkes av Forskningsrådets øvrige ordninger
- internasjonal publisering gjennom støtte til publisering og formidling

For flere av disse tiltakene vil det være løpende utlysninger rettet mot programfinansierte prosjekter, mens det for andre vil kunne bli særskilte utlysninger eller andre ordninger.

Norge har inngått avtaler med mange land om bilateralt forskningssamarbeid. Forskningsrådet har en del generelle tiltak og støtteordninger i så måte, blant annet knyttet til mobilitet, jf. nettportalen www.forskningsradet.no/internasjonalt. Her finnes også lenker til informasjon om Horisont 2020 og Forskningsrådets prosjektetableringsstøtte for søknader til dette. Programmet som sådan vil også kunne inngå i konkret samarbeid med utenlandske aktører.

³ Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika.

6. Kommunikasjon og formidling

SAMKUL vil legge stor vekt på å utvikle møteplasser og annen kommunikasjon mellom forskere fra ulike fagområder og mellom forskere og brukere og interessenter utenfor akademia. Det er forskerne og forskningsinstitusjonene som har hovedansvaret for formidling fra forskningen, men programmet har en viktig oppgave med å legge forholdene til rette for dette. Kreative, konkrete, ambisiøse og realistiske planer for formidling er et av kriteriene i utvelgelsen av prosjekter.

Dialog og formidling er en forutsetning for å oppnå faglige mål og for å gjøre programmet samfunnsrelevant. Programmet vil blant annet legge vekt på å kommunisere til forvaltning og beslutningstakere, og dermed sikre et bredere kunnskapsgrunnlag for politiske veivalg. Et mål for programmet er at forskningen har relevans og gjennomslag utenfor forskningen selv. Kontakt med både forskningsmiljøene og interessenter, som for eksempel departementer, vil gi viktige innspill til prioriteringer underveis i programperioden.

En slik ambisjon vil også kunne tilsi et tettere samarbeid mellom SAMKUL og andre satsinger i Forskningsrådet, ved å koble SAMKUL-forskning som er relevant på ulike samfunnsarenaer til andre programmers møteplasser og kommunikasjon om disse. Dette vil kunne styrke en bredere kunnskapsbase, med relevans for offentlig debatt og for politikktutforming innenfor ulike departementers brede sektoransvar.

SAMKUL ønsker å sikre at det er tilstrekkelig med ressurser i prosjektene til at man både kan oppfylle kravene til økt (internasjonal) vitenskapelig publisering, og kravene til kommunikasjon og formidling av forskningsresultater og -prosess til brukere og allmennhet. En måte å gjøre dette, er å avsette midler til rådighet for SAMKUL-prosjekter som ønsker å gjøre en ekstra innsats i formidlingen, også når det gjelder tid til slikt arbeid. I dette ligger også, avhengig av tema og generell innretning av de konkrete prosjektene, at forholdet mellom forskning og formidling ikke nødvendigvis må sees helt atskilt eller som to stadier etter hverandre. På ulike vis kan forskningen og dialogen med publikum være tett integrert og skje i hele prosjektets løpetid.

6.1 Generell informasjon og kommunikasjon om programmet

Programmets hjemmeside www.forskningsradet.no/samkul er en viktig kanal ut til forskere og forskningsmiljøer, offentligheten og relevante brukere. Hjemmesiden vil i tillegg til sentrale dokumenter, kontaktinformasjon, nyhetsartikler, oversikt over seminarer, konferanser og andre møteplasser, inneholde informasjon om forskningsprosjektene. Programmet vil også gi ut et nyhetsbrev.

En konkretisering av programmets kommunikasjons- og formidlingsarbeid vil bli utdypet i en egen kommunikasjonsplan.

6.2. Vitenskapelig formidling

Artikler i vitenskapelige tidsskrifter og andre utgivelser på velrenommerte akademiske forlag vil være de viktigste vitenskapelige publiseringsformene. Dette sikrer og utvikler vitenskapelig kvalitet og setter norske forskere i kontakt med fagfeller andre steder og på andre områder. Konkrete og realistiske planer for bøker og artikler i ulike vitenskapelige genrer, og på forskjellige språk, vil være et viktig kriterium i utvelgelsen av prosjekter.

6.3 Formidling til interessenter og beslutningstakere

SAMKUL handler om grunnleggende kunnskapsutvikling på viktige områder for samfunns- og politikkutvikling i bred forstand, og vil kunne ha mange potensielle brukere og interessenter ut over forskningsmiljøene. Det er for eksempel ikke ett spesifikt departement eller forvaltningsorgan som har SAMKUL-temaer som sitt hovedansvarsområde, og som dermed særlig vil etterspørre – og anvende – SAMKUL-forskning.

De enkelte SAMKUL-prosjektene vil likevel ha bestemte målgrupper av interessenter. SAMKUL vil stimulere prosjektene til å kommunisere aktivt med disse og målrette forskningsformidlingen. Like viktig som å formidle i prosjektenes avslutningsfaser, er samhandling med relevante målgrupper underveis, for eksempel når det gjelder forskningstemaer og diskusjon av foreløpige funn, formidlingstiltak og organisering av møteplasser.

6.4 Allmennrettet formidling

Forskningsrådets programmer er forpliktet til å bidra med forskning om viktige samfunnsmessige forhold til allmennheten. Som kanal til befolkningen er media og medieoffentligheten viktige brukere av SAMKUL-forskning, blant annet ved å sette et kritisk søkelys på forskningen selv. Skole- og utdanningsfeltet er en annen viktig målgruppe for humanistisk og samfunnsvitenskapelig kunnskap, og det er en ambisjon om å styrke formidlingen på dette området. Elementer i både det bruker- og allmennrettede arbeidet er oppdaterte hjemmesider i program- og prosjektregi, målgruppetenkning i prosjektene, kunnskapsoversikter, syntetiseringer og oppsummeringer av ny og eksisterende forskning, tilrettelegging for prosjektenes medieprofilering og populærvitenskapelige bidrag i form av bøker og artikler, kronikker og deltakelse i offentlige debatter.

6.5 Midler til formidling og kommunikasjon i SAMKUL-prosjektene

Programstyret vil i perioden fortsatt sette av betydelige midler til kommunikasjon og formidling og viderefører ordningen med løpende utlysning av midler til dette – og til publisering – rettet mot SAMKULs forskningsprosjekter. Prosjektene kan søke om midler til større tiltak som går ut over det som er bevilget til prosjektet og angitt i formidlingsplanen – eller som på annen måte går ut over den formidling man kan forvente fra prosjektene og vertsinstusjonene, gitt at hovedansvaret for formidling ligger der. Programstyret inviterer forskningsprosjektene til kreative og ambisiøse tiltak, gjerne i samarbeid med akademiske og andre forlag, ulike mediekanaler og -produsenter, offentlige institusjoner og forvaltning, interesseorganisasjoner, museer, gallerier og andre.

7. Forholdet til andre virkemidler i Forskningsrådet

Forskningsrådet har i lengre tid vært opptatt av hvordan humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver i større grad kan integreres i forskningen rettet mot store samfunnsutfordringer. En sentral strategisk oppgave for SAMKUL er å bidra til dette arbeidet, gjennom dialog og samarbeid med andre tematiske satsingene i Forskningsrådet.

SAMKUL-forskning bør kunne trekkes inn i flere av de tematiske programmene, både gjennom konkret kunnskap og ved å problematisere de teknologiske og naturvitenskapelige kunnskapshegemoniene på disse viktige samfunnsområdene. Dette gjelder flere av satsingene i Forskningsrådets Divisjon for energi, miljø og ressurser, Divisjon for samfunn og helse og Divisjon for innovasjon. Ikke minst bør SAMKUL kunne bidra innenfor Forskningsrådets virkemiddel Store programmer, som HAVBRUK, PETROMAKS2, ENERGIX, KLIMAFORSK, BIOTEK 2021 og NANO 2021. Tidligere evalueringer har pekt på at særlig humanistiske perspektiver, men også samfunnsvitenskap og tverrfaglighet generelt, i stor grad mangler i disse programmene. Det er også en lang rekke andre tematiske satsinger i Forskningsrådet som har grenseflater mot SAMKUL og som er relevante for humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsperspektiver, særlig innenfor velferd, helse, migrasjon, samfunnssikkerhet, utdanning, teknologiutvikling og naturforvaltning.⁴

SAMKUL stiller grunnleggende spørsmål om de kulturelle forutsetningene for hvordan samfunnet har blitt slik det er og hvor man er på vei. Dette er også SAMKULs egenartede bidrag til å belyse samfunnsutfordringene. SAMKUL er heller ikke like knyttet til bestemte sektorer og politikkområder som det flere av disse programmene er.

Tettere samarbeid

SAMKUL-programmet vil utvikle samarbeid med de andre tematiske programmene, både som perspektiv- og kunnskapsleverandør – og vice versa: Disse programmene, med større eller mindre tematiske grenseflater til SAMKUL, vil også kunne tilføre SAMKUL-forskningen nyttig innsikt og tilfang av både empirisk materiale og perspektiver. Dette bør også kunne foregå på prosjektnivå. Et slikt samarbeid bringer også SAMKUL nærmere Langtidsplanen for forskning og Forskningsrådets nye hovedstrategi "Forskning for innovasjon og bærekraft" hvor forskning på samfunnsutfordringene er sentralt. Likeledes kan dette bygge opp under endringsprosesser i Forskningsrådet, hvor man ønsker å se forskningsområder og forskningsinnsats mer helhetlig og rettet mot større tematiske områder, og i mindre grad skjele til det enkelte forskningsprogrammet.

Et viktig virkemiddel på programnivå for å styrke integreringen av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i tematiske satsinger vil være å bidra til samfinansiering av utlysninger av forskningsmidler på tvers av programmer hvor et SAMKUL-perspektiv og annen humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning vil kunne heve kvalitet og styrke relevansen av forskningen. Et annet tiltak vil kunne være å bruke SAMKUL-programmet (styre, administrasjon og tilknyttede forskere) som kritiske og konstruktive bidragsytere til utviklingen av programmer og satsinger i Forskningsrådet og annetsteds.

⁴ For mer informasjon om Store programmer og andre programmer, se www.forskningsradet.no/programmer for alfabetisk oversikt over alle programmer og deres hjemmesider.

Avgrensning

Samtidig med at SAMKUL arbeider for et tettere samarbeid med andre programmer, er en viss arbeidsdeling mellom programmene fornuftig. De ulike satsingene har forskjellige prioriteringer og hovedoppgaver. SAMKUL kan ikke delta overalt, men må legge inn arbeid og ressurser på områder som best bygger opp under de forskjellige målene som programmet har. Det er videre viktig at SAMKULs innsats på felter som grenser opp mot andre programmers områder – for eksempel natur, teknologi og velferd og helse – er med på å styrke disse programmene eget arbeid for å integrere humaniora og samfunnsvitenskap på sine områder og prioriteringer og utlysninger – og ikke overtar dette ansvaret.

8. Budsjett

SAMKUL har et mellomstort budsjett når det gjelder Forskningsrådets programmer. I 2015 er inntektene på 47 mill. kr (390 mill. kr for tiårs perioden 2011-2020). Vel 150 mill. kr av disse er ikke disponert pr november 2015.

Programmets tematiske forskningsområder for perioden 2016-2020 henger delvis sammen, og det er blant annet av den grunn lite poeng i å fordele budsjettet mellom temaområdene. Av samme grunn vil en eventuell endring av framtidige inntekter i utgangspunktet ikke påvirke fordelingen av innsatsen på de tre områdene.

I utgangspunktet er gjenstående midler for kommende periode, vel 150 mill. kr., tilstrekkelig til å sette i gang ny og spennende forskning på alle de tre prioriterte temaområdene, natur og menneske, teknologi og materielle omgivelser, og velferd, kunnskap og økonomi. Planutvalget vil imidlertid peke på at programplanen er bred og ambisiøs, og på bakgrunn av erfaringene fra SAMKUL 2011-2015 vil det være et generelt behov for å øke inntektene, blant annet for å kunne delta med større tyngde i fellesutlysninger i Forskningsrådet.

Kunnskapsdepartementet – strategisk satsing

Programmet har sin hovedfinansiering fra Kunnskapsdepartementet, som i 2015 finansierer 85 prosent av programmets midler (40 av om lag 47 mill. kr). Etter forslag fra Forskningsrådet vil SAMKULs bevilgning fra KD framover bli hentet fra kapittel 285 post 53 "Strategiske satsingar" (tidligere "Overordna forskningspolitiske prioriteringar"), og ikke lenger fra KDs generelle bevilgning til Forskningsrådet (post 52). Dette tas som et uttrykk for at SAMKUL blir sett på som et langsiktig program med viktige forskningspolitiske og -strategiske oppgaver. For det kommende programstyret bør dette gi visse muligheter til å arbeide for vekst i bevilgningene til programmet – hvis man klarer å innfri målene som er satt og at programmet leverer faglig solid og relevant kunnskap om viktige samfunnsspørsmål.

Sektordepartementer

SAMKUL har siden 2013 også hatt nær 5,5 mill. kr i midler fra Kulturdepartementet. KUD har i mange år deltatt i finansieringen av Forskningsrådets kulturforskningsprogrammer, som et ledd i departementets brede sektoransvar. Deler av prosjektporteføljen har klar relevans for mange av KUDs politikkområder. I tillegg har SAMKUL hatt om lag 1,5 mill. kr årlig fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Disse midlene er øremerket til forskning om nasjonale minoriteter, som forvaltningsmessig ligger under KMD. I Forskningsrådet ble ansvaret for denne forskningen i sin tid lagt til kulturforskningsprogrammene. Ut over et løpende prosjekt 2013-2016 om romanifolkets/taternes språkhistorie gjenstår om lag åtte mill. kr til rådighet for ny forskning om de nasjonale minoritetene. Et arbeid for å sette disse midlene i omløp bør forseres tidlig i kommende programperiode.

SAMKUL-forskning er relevant for mange politikkområder, og programmet har som mål å styrke kjennskapen til forskningens resultater i politikk og forvaltning. En konsekvens av økt oppmerksomhet – og bruk – av SAMKUL-forskning kan åpne for at også andre sektordepartementer enn KUD og KMD vil se på SAMKUL som en satsing de kan være med på å finansiere.

Løpende program

Forskningsrådet bestemte høsten 2015 at SAMKUL skulle bli et såkalt *løpende program*. Dette innebærer at man i utgangspunktet ikke avslutter programmet etter den planlagte tiårsperioden i 2020, men legger opp til videre drift også etter den tid. Begrunnelsen for å definere SAMKUL som et løpende program er programmets langsiktighet og lange forhistorie med kulturprogrammer siden seint 1980-tall og dets forskningspolitiske viktighet – det siste blant annet ut fra oppdraget med å styrke humaniora (særlig) og samfunnsvitenskap i forskningen om de store samfunnsutfordringene. På områder hvor Forskningsrådet "alltid" vil ha bestemte satsinger, vil løpende programmer også bety at budsjetteringen blir jevnere, slik at man kan unngå store overføringer av ubrukte midler i starten av programperiodene.

For SAMKUL vil det å være et løpende program innebære at det vil bli nye SAMKUL-perioder fra 2021 av, da med eventuelt andre tematiske og andre prioriteringer enn de som er beskrevet i denne programplanen. Midler fra sektordepartementer til SAMKUL er mer usikre, og pr. november 2015 budsjetteres det derfor ikke med slike inntekter for årene etter 2020.

SAMKULs inntekter 2016-2024 ved nullvekst. Mill. kr.

Finansiør	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
KD	40	40	40	40	40	40	40	40	40
KUD	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5				
KMD	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5				

9. Evaluering og oppsummering

Ny porteføljeanalyse og oppsummering i 2018/2020

En viktig bakgrunn for programplanen er det forrige programstyrets midtveisrapport, hvor aktiviteten og prosjektporteføljen 2011-2015 var grundig oppsummert. En liknende egenvurdering vil være naturlig å gjøre på slutten av 2018 – ved utløpet av neste programstyreperiode. Denne kan også utsettes til 2020, før en eventuell revisjon av programplanen for årene 2020 og framover. Sentrale vurderingskriterier vil, ut over å oppsummere og vurdere programmets strategiske arbeid og programaktiviteten generelt, være prosjektporteføljens

- disipliner og fagmiljøer, hvilke søker, hvilke får tilslag
- kvalitetskrav, innvilgelse
- dekning på prioriterte temaområder og samfunnsutfordringer, samt med hensyn til kjønnsperspektiv
- stipendiater og rekruttering, kjønnsbalanse
- internasjonale samarbeid
- formidlings- og kommunikasjonsaktiviteter

Dette i lys av programmets mål, slik disse er beskrevet i kapittel 3 i programplanen.

Med tanke på at SAMKUL er definert som et løpende program og i 2020 har vart i nærmere ti år, vil mye kunne tale for at programmet da bør evalueres av en ekstern evaluator. En ny egenvurdering, eventuelt en internasjonal evaluering, vil kunne være nyttig og viktig med tanke på prioriteringer i SAMKUL for årene etter 2020. Omfanget av evaluering og oppsummering må likevel avpasses programmets størrelse. Underveis vil det kunne være behov for avgrensede oppsummeringer og vurderinger av innsatsen på konkrete målområder.

Oppsummering og evaluering underveis

Framdriftsrapporter og sluttrapporter gir løpende informasjon om status i prosjektene. Denne samles og vurderes blant annet i programmets årsrapporter, og utviklingen i blant annet publisering og formidling gir indikatorer på faglig kvalitet og samfunnsrelevans. Gitt SAMKULs trykk på å utvide kunnskapsbasen for politiske veivalg og offentlig debatt, vil programmet hente inn informasjon om prosjektenes aktiviteter når det gjelder kommunikasjon og dialog med interessenter, beslutningstakere og andre samfunnsaktører. Forskningsrådets databaser kan generere statistikk som blant annet viser utviklingen når det for eksempel gjelder

- utviklingen i Forskningsrådets innsats på det brede kulturområdet
- om humaniora – og samfunnsvitenskap – øker sin andel av Forskningsrådets bevilgninger, ikke minst når det gjelder innsatsen i Store programmer og andre tematiske satsinger

Programmet vil eventuelt ytterligere konkretisere delmål og indikatorer for måloppnåelse, nærmere om målgrupper, typer evaluering og liknende i de toårige handlingsplanene.

10. Styring og organisering

Divisjonsstyre og programstyre

Divisjon for vitenskap i Forskningsrådet har det overordnede ansvaret for SAMKUL, herunder oppnevning av programstyre. Programstyret leder SAMKUL på vegne av Forskningsrådet, og er underlagt og rapporterer til divisjonsstyret gjennom avdelings- og divisjonsdirektør. Programstyrets oppgaver er primært av strategisk karakter. Programstyret er ansvarlig for at programmet når de oppsatte målene og gjennomføres på en mest mulig effektiv måte i henhold til programplanen og andre planer som er lagt og innenfor rammer vedtatt av divisjonsstyret. Forskningsrådets administrasjon har ansvaret for driften av programmet.

Programstyret for SAMKUL for perioden 1. januar 2016 til 31. desember 2018 består av følgende personer:

- Professor Dag Elgesem, Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen, *styreleder*
- Professor Ellen Krefting, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo
- Lektor Sune Lægaard, Institut for kultur og identitet, Roskilde universitet
- Professor Inger-Lise Saglie, Institutt for landskapsplanlegging, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
- Professor Bente Ailin Svendsen, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo
- Professor Sverker Sörlin, Avd. for historiska studier, Kungliga Tekniska Högskolan
- Professor Aksel Tjora, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
- Dosent Kristofer Hansson, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, *1. varamedlem*
- Professor Liv Ingeborg Lied, Menighetsfakultetet, *2. varamedlem*

Programplanen 2016-2020

Den foreliggende programplanen ble høsten 2015 utarbeidet av et planutvalg, som besto av de samme ni personene som divisjonsstyret oppnevnte som programstyre fra 1. januar 2016. Sentrale bakgrunnsdokumenter var gjeldende [programplan fra 2011](#), det avgående [programstyrets midtveisoppsummering](#), samt rapporten [Fra beredskap til redskap. Et kritisk blikk på SAMKUL](#). Et utkast til programplan ble lagt ut på SAMKULs hjemmesider i november 2015, slik at forskningsmiljøene hadde anledning til å gi innspill og kommentarer. Programplanen er godkjent av Divisjonsstyret for vitenskap 10. desember 2015.

Programadministrasjon pr. desember 2015

- Tor Lunde Larsen, spesialrådgiver (programkoordinator)
- Johannes Waage Løvhaug, seniorrådgiver
- Solbjørg Rauset, seniorrådgiver
- Siri Tønseth, spesialrådgiver
- Elisabeth Westphal, seniorkonsulent

Programmets adresse

Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger (SAMKUL)

Norges forskningsråd

Postboks 564

1327 Lysaker

Programmets hjemmeside

www.forskingsradet.no/samkul

Norges forskningsråd

Drammensveien 288
Postboks 564
1327 Lysaker

Telefon +47 22 03 70 00
Telefaks +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Design omslag: Design et cetera AS
Foto omslag: Shutterstock

Oslo, januar 2016

ISBN 978-82-12-03471-6 (pdf)

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner